

อัตราฉายรูป

เกียรติศักดิ์ ทองจันทร์*

ความนำ

บทความเรื่องนี้ ประสงค์จะอธิบายเรื่องราวของเพลงไทยบางเพลง ที่มีคุณลักษณะบางประการโดดเด่น และแตกต่างไปจากเพลงอื่นๆ ซึ่งเพลงประเภทนี้มีไม่มาก ส่วนใหญ่มักไปปรากฏในเพลงอัตราจังหวะสองชั้น เพลงประเภทดังกล่าวมักเรียกกันว่า “ฉายรูป”

ลักษณะพิเศษของเพลงประเภท ฉายรูปนี้ อยู่ที่ลักษณะของสำนวนเพลงที่ปรากฏ กล่าวคือ เป็นเพลงที่ฉายนำนวนทำนองอีกอัตราจังหวะหนึ่ง ที่แตกต่างไปจากสำนวนอัตราจังหวะของเดิม ซึ่งการปรากฏของสำนวนดังกล่าวที่แตกต่างไปนี้ก็ได้ปรากฏตลอดทั้งเพลงแต่จะฉายรูปปรากฏให้เห็นเป็นบางที่ซึ่งในลำดับถัดจากนี้ไปจะได้แสดงการวิเคราะห์ ทำสำนวน ฉายรูป ที่ไปปรากฏในเพลงนาคเกี้ยวสองชั้น ซึ่งถือเป็นตัวอย่างของเพลงประเภทฉายรูป

ข้อตกลงเบื้องต้น

1. ในการแสดงการวิเคราะห์เพลงนาคเกี้ยวสองชั้น เพื่อหาสำนวนฉายรูปนี้ ผู้เขียนใช้การบันทึกโน้ตไทย ตามแนวที่หลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) และขุนเจริญดนตรีการ (เจริญ โรหิตะโยธิน) ได้ริเริ่มไว้แต่ครั้งปลายรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่ได้เปลี่ยนแปลงสัญลักษณ์ตัวโน้ต จากระบบ 9 ตัวของหลวงประดิษฐไพเราะ (ศร ศิลปบรรเลง) มาเป็นตัวอักษรตามกลุ่มเสียงของดุริยางค์ไทยดังนี้

ด แทนเสียง	โด	เป็นเสียงควบคุมของกลุ่มเสียงเพียงอบน	ประกอบด้วย	ด ร ม x ช ล x
ร แทนเสียง	เร	เป็นเสียงควบคุมของกลุ่มเสียงนอก	ประกอบด้วย	ร ม ฟ x ล ท x
ม แทนเสียง	มี	เป็นเสียงควบคุมของกลุ่มเสียงกลางแหลม	ประกอบด้วย	ม ฟ ช x ท ด x
ฟ แทนเสียง	ฟา	เป็นเสียงควบคุมของกลุ่มเสียงขวา	ประกอบด้วย	ฟ ช ล x ด ร x
ช แทนเสียง	ชอล	เป็นเสียงควบคุมของกลุ่มเสียงเพียงออล่าง	ประกอบด้วย	ช ล ท x ร ม x
ล แทนเสียง	ลา	เป็นเสียงควบคุมของกลุ่มเสียงโน	ประกอบด้วย	ล ท ด x ม ฟ x
ท แทนเสียง	ที	เป็นเสียงควบคุมของกลุ่มเสียงกลาง	ประกอบด้วย	ท ด ร x ฟ ช x

เมื่อเทียบสัญลักษณ์ตัวอักษรดังกล่าวเข้ากับผังวงใหญ่ จะได้เป็นดังนี้

* อาจารย์สาขาวิชาดุริยางคศาสตร์ไทย คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยทักษิณ

ม ฟ ช ล ท ต ร ม ฟ ช ล ท ต ร ม ฟ

2. การบันทึกโน้ต จะบันทึกเป็นทางฆ้องวงใหญ่ แบบไม่แสดงการแบ่งมือ ซ้าย - ขวา
3. ในระดับเสียงสูง จะใช้สัญลักษณ์ . (จุด) เพิ่มบนตัวอักษรที่แทนเสียงนั้นๆ และในระดับเสียงต่ำ จะใช้สัญลักษณ์ . (จุด) เพิ่มใต้ตัวอักษรที่แทนเสียงนั้นๆ เช่น
ระดับเสียง โด สูง	เพิ่มจุดบนตัวอักษรที่แทนเสียงโด ได้	ดํ
ระดับเสียง โด ต่ำ	เพิ่มจุดใต้ตัวอักษรที่แทนเสียงโด ได้	ด
4. กระบวนการในการวิเคราะห์นั้น ใช้แนวทางในการวิเคราะห์ตามแนวทางของ “รองศาสตราจารย์พิชัย ชัยเสรี อติตอาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

นิยามศัพท์ “จายรูป”

จายรูป เป็นศัพท์สังคีตทางดุริยางคศาสตร์ไทย หมายความว่า “ปรากฏการณ์ที่เพลงบางเพลงมีอัตราซึ่งกำหนดไว้อย่างหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาจากสำนวนเพลง กลับส่อเค้าว่าควรจะเป็นอีกอัตราหนึ่ง”²

จากคำนิยาม จายรูป สามารถอธิบายต่อไปอีกได้ว่า หากสำนวนที่ส่อเค้าว่าควรจะเป็นอีกอัตราหนึ่งนั้นเป็นสำนวนที่ลดลงกึ่งหนึ่งจากที่กำหนดไว้ ควรเรียกว่า จายรูปลง และในทางกลับกัน หากสำนวนที่ส่อเค้าว่าควรจะเป็นอีกอัตราหนึ่งนั้น เป็นสำนวนที่เพิ่มขึ้นเท่าตัวจากที่กำหนดไว้ ควรเรียกว่า จายรูปขึ้น

เมื่อทราบความหมายของคำว่าจายรูปแล้วในลำดับต่อไปจึงเป็นการแสดงการวิเคราะห์เพลงนาคเกี้ยวสองชั้นเพื่อหาสำนวนจายรูปที่ปรากฏในเพลง โดยในการวิเคราะห์จะแสดงการวิเคราะห์ 2 ส่วน คือ ในส่วนของประวัติเพลง และในส่วนของสำนวนเพลง

โดยในส่วนของประวัติเพลงนั้น วิเคราะห์เพื่อหาว่าเพลงนาคเกี้ยวเป็นเพลงในอัตราจังหวะใด เพื่อการวินิจฉัยในประเด็นการ จายรูปขึ้น หรือ จายรูปลง

และในส่วนที่ 2 คือ ส่วนของท่วงทำนอง เป็นการแสดงการวิเคราะห์หาสำนวนที่ส่อเค้าแตกต่างไปจากสำนวนที่กำหนดไว้ (สำนวนที่กำหนดไว้จะทราบต่อเมื่อวิเคราะห์ในส่วนที่ 1 เรียบร้อยแล้ว)

วิเคราะห์เพลงนาคเกี้ยว

ประวัติเพลง

เพลงนาคเกี้ยวนี้ อาจารย์มนตรี ตราโมท และวิเชียร กุลตัมภ์ ได้อธิบายประวัติความเป็นมาไว้ในหนังสือฟังและเข้าใจเพลงไทยว่า เป็นเพลงเก่าโบราณสมัยกรุงศรีอยุธยา บรรจุมอยู่ในบทมโหรีเรื่องนางกราย ซึ่งร้อยกรองเพลงเอาไว้ทั้งสิ้น 7 เพลงดังนี้

² รองศาสตราจารย์พิชัย ชัยเสรี เป็นผู้ให้คำอธิบาย ในการบรรยายรายวิชา สังคีตลักษณ์วิเคราะห์ (ดุริยางคไทย) ณ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย แก่ผู้เขียนขณะเป็นนิสิต

นางกรายแล้วย้ายนางเอื้อง

นาคเกี้ยวพระสุเมรุพาดพาน
ราเมศออกเดินดงตร
เจ็ดเพลงบรรเลงลำทำนอง

เรียงร้อยร้อยสร้อยตำนาน

พระอวตารติดตามกวางทอง
พระรามนครควรสนอง
ที่สามต่อสองประสานกัน

จากตำนานบทมโหรีดังกล่าว สามารถจำแนกเพลงได้ดังนี้ เพลงนางกราย เพลงนางเอื้อง เพลงสร้อยตำนาน เพลงนาคเกี้ยว เพลงพระรามตามกวาง (จากวรรค “พระอวตารติดตามกวางทอง”) เพลงพระรามเดินดง (จากวรรค “ราเมศออกเดินดงตร”) และพระราม (คีน) นคร (จากวรรค “พระรามนครควรสนอง”)

เพลงนาคเกี้ยว เป็นเพลงในลำดับที่ 4 ในบทมโหรีเรื่องนางกราย ซึ่งเป็นบทมโหรีในสมัยกรุงศรีอยุธยา ว่ากันโดยตามวิวัฒนาการของเพลงไทยแล้วนั้น เพลงในสมัยกรุงศรีอยุธยาโดยส่วนใหญ่มักจะเป็นเพลงอัตรา จังหวะสองชั้นเสียส่วนมาก โดยเฉพาะในระบบการบรรเลงวงมโหรี ที่ใช้ในการกล่อมพระบรรทม เพลงที่ใช้ก็เป็นเพลง ในอัตราจังหวะสองชั้นโดยทั้งสิ้น สังเกตได้จากเพลงที่ยังคงเหลือมาในปัจจุบัน เช่น เพลงนางนาค เพลงพัดชา เพลงลีลากระทุ้ม ที่ร้อยกรองอยู่ในบทมโหรีเรื่องนางนาค ซึ่งมีอายุร่นราวคราวเดียวกันกับเพลงนาคเกี้ยวในบทมโหรี เรื่องนางกราย ก็เป็นเพลงที่มีสำนวนทำนองอยู่ในอัตราจังหวะสองชั้น และพัฒนาการของเพลงสามชั้น หรือ เพลงเถา ก็เพิ่งจะมาเจริญและเกิดขึ้นในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์นั่นเอง

ดังนั้นจึงอาจสรุปได้ว่า เพลงนาคเกี้ยว เป็นเพลงอัตราจังหวะสองชั้น เนื่องจากปรากฏหลักฐานใน บทมโหรี เรื่องนางกรายที่รวมเอาเพลงนาคเกี้ยวไว้ในลำดับที่ 4 ซึ่งบทมโหรีเรื่องดังกล่าวเกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา อันเป็น ยุคที่เพลงอัตราจังหวะสองชั้นรุ่งเรือง อีกทั้งเพลงอัตราจังหวะสามชั้นก็เพิ่งจะมีพัฒนาการแล้วหลังจากสมัย กรุงศรีอยุธยา จึงสรุปได้ว่า เพลงนาคเกี้ยวเป็นเพลงในอัตราจังหวะสองชั้นด้วยเหตุผลประการดังกล่าว

วิเคราะห์ท่วงทำนอง

เพลงนาคเกี้ยว อัตราจังหวะสองชั้น

ท่อนที่ 1

บรรทัด 1	- ด - ร	- ม - ช	- ล - ช	- ม - ร	- ม - ช	- ม - ร	ร ร - ด	ด ด - ล
บรรทัด 2	- ร ด ล	ด ล ช ม	- ร - ม	ล ช - ล	- - ด ล	ด ช ล ม	ช ม ล ช	ล ม ช ร
บรรทัด 3	- ร ม ร	ช ฟ ม ร	ด ร ม ร	ช ฟ ม ร	- ม ช ล	ด ล ช ม	ช ล ช ม	ช ม ร ด
บรรทัด 4	- ด ร ม	ร ม ฟ ช	ฟ ล ช ฟ	ช ฟ ม ร	- ม ช ร	ม ร ด ล	ร ด ม ร	ด ล - ด
บรรทัด 5	- - - ล	- ด ด ด	- - - ร	- ด ด ด	- ม ช ล	- ด - ร	- ด - ร	ร ร - ด

บรรทัด 6	- ล - ช	ชช - ล	ลล - ด	ดต - ล	- ล - ช	ชช - ล	ลล - ด	ดต - ร
บรรทัด 7	- - - ด	- รร ร	- - - ม	- รร ร	- ช - ม	- ร - ท	ทท - ล	ลล - ช
บรรทัด 8	- ชล ท	ลท ดร	ดม รด	รด ทล	- ทร ล	ทล ชม	ลช ทล	ชม - ช

กลับต้น

ตอนที่ 2

บรรทัด 1	- - - ร	- ม ม ม	- - - ช	- ม ม ม	- - - ร	- ม ม ม	- ร - ม	มม - ร
บรรทัด 2	- ช - -	- ช - ม	- ม - ม	- - - ร	- ดดต	ร ม - ร	ร ร - ด	ดต - ล
บรรทัด 3	- ด - -	- ด - ล	- ล - ล	- - - ช	- ฟฟฟ	ชล - ช	ชช - ฟ	ฟฟ - ร
บรรทัด 4	- ลดร	ดฟ ดร	- ลดร	ดรฟช	- ลดร	ดรฟช	ลชฟร	ฟช - ฟ
บรรทัด 5	- ลดร	ดฟ ดร	- ลดร	ดรฟช	ฟชลท	ดทลช	ดลชฟ	ลชฟร
บรรทัด 6	- ชฟร	ฟรดล	- ช - ล	รด - ร	- ร - ล	รด - ร	- ช - ฟ	ฟฟ - ช
บรรทัด 7	- ฟชล	ชลทต	ทรดท	ดทลช	- รดล	รดลช	ดลชฟ	ลชฟร
บรรทัด 8	- รดล	ดลชฟ	ฟฟ - ช	ชช - ล	- ด - ร	- ด - ล	ลล - ช	ชช - ฟ

กลับต้น

ในการวิเคราะห์นั้น ย่อมสามารถวิเคราะห์ในแง่มุมต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย เช่น วิเคราะห์ระดับเสียงเพื่อหาการเคลื่อนย้ายระดับเสียง หรือการวิเคราะห์กระสวนจังหวะ เพื่อหาความสัมพันธ์ของเพลง หรือการวิเคราะห์กระสวนทำนอง เพื่อหารูปแบบของกระสวนที่ปรากฏในเพลงนั้นๆ ว่ามีรูปแบบและความสัมพันธ์กันอย่างไร ซึ่งการวิเคราะห์ในแบบต่างๆ ที่ได้ยกมานี้สามารถใช้ได้กับเพลงนาถเกี้ยวทุกอย่าง แต่ผู้เขียนเห็นว่าประเด็นสำคัญของเพลงนาถเกี้ยวอยู่ที่การฉายรูป ดังนั้นเพื่อให้ตรงประเด็นและกระชับที่สุด จึงขอเลือกใช้วิธีการวิเคราะห์แบบ Selective Analysis หรือ การวิเคราะห์เชิงสรรคือ เลือกวิเคราะห์ประเด็นที่สำคัญ ไม่ใช้กระบวนการวิเคราะห์ทั้งระบบ (System Analysis) ที่วิเคราะห์ในระดับเสียง การประสานเสียง จังหวะ ท่วงทำนอง

ผลการวิเคราะห์เพลงนาถเกี้ยว

อัตราฉายรูปคือปรากฏการณ์ที่เพลงบางเพลงมีอัตราซึ่งกำหนดไว้อย่างหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาจากสำนวนเพลง กลับส่อเค้าว่าควรจะเป็นอีกอัตราหนึ่งซึ่งเมื่อพิจารณาเพลงนาถเกี้ยว ที่มีอัตราจังหวะเป็นสองชั้น แต่เมื่อดูจากสำนวนต่อไปนี้ก็กลับพบว่า ลักษณะของสำนวนมีความซับซ้อนผิดวิสัยของอัตราจังหวะสองชั้น ส่อเค้าอิทธิพลของสามชั้น ทั้งบางสำนวนเป็นของอัตราจังหวะสามชั้นโดยแท้ดังจะได้แถลงต่อไปนี้

ท่อนที่ 1

1. ในบรรทัดที่ 3 และบรรทัดที่ 4 หากพิจารณาดู จะพบว่าทั้ง 2 ประโยคเป็นสำนวนเดียวกันเพียงแต่มีการเปลี่ยนมือในการตีเสียงใหม่ (หมายถึง เปลี่ยนวิธีการดำเนินทำนองใหม่) โดยสังเกตจากลูกตกในท้องที่ 4 และท้องที่ 8 ที่เสียงของลูกตกเสียงเดียวกัน

บรรทัด 3	- ร ม ร	ช ฟ ม ร	ด ร ม ร	ช ฟ ม ร	- ม ช ล	ด ล ช ม	ช ล ช ม	ช ม ร ด
บรรทัด 4	- ด ร ม	ร ม ฟ ช	ฟ ล ช ฟ	ช ฟ ม ร	- ม ช ร	ม ร ด ล	ร ด ม ร	ด ล - ด

ซึ่งอาการดังกล่าว เป็นลักษณะของสำนวนซ้ำ ส่อเค้าแสดงความซับซ้อนกว่าอัตราจังหวะสองชั้น เข้าลักษณะการพูดซ้ำความ อันน่าจะไปปรากฏอยู่ในเพลงประเภทสามชั้น

2. บรรทัดที่ 5 เป็นสำนวนของลูกเท่า เรียกว่า เท่าเต็ม หมายถึง สำนวนที่ยืนอยู่เสียงใดเสียงหนึ่งอยู่เพียงเสียงเดียว และมีความยาวเป็นครึ่งหนึ่งของจังหวะหน้าทับปรบไ้สามชั้น เรียกว่า เท่าเต็ม ซึ่งสำนวนเท่าเต็มนี้จะอยู่ในเพลงอัตราจังหวะสามชั้นเท่านั้น แต่ในเพลงนาถเกี้ยว ซึ่งมีอัตรากำหนดไว้เป็นสองชั้นนั้น กลับมีสำนวนลูกเท่าเต็มปรากฏอยู่ จึงส่อเค้าฉายรูปอย่างชัดเจน

ลูกเท่าเต็ม

บรรทัด 5	- - - ล	- ด ด ด	- - - ร	- ด ด ด	- ม ช ล	- ด - ร	- ด - ร	ร ร - ด
----------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

หากทำให้เป็นอัตราจังหวะสองชั้นจะได้

- - - ล	- ด ด ด	- - - ร	- ด ด ด
---------	---------	---------	---------

3. ในบรรทัดที่ 6 ลักษณะสำนวนแสดงอาการวกกลับ ไม่จบสิ้นในวรรคทำ แต่ไปขยายคลี่คลายปิดสำนวนจบในวรรครับ แสดงความซับซ้อนมากกว่าอัตราจังหวะสองชั้น

บรรทัด 6	- ล - ช	ช ช - ล	ล ล - ด	ด ด - ล	- ล - ช	ช ช - ล	ล ล - ด	ด ด - ร
----------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ซึ่งถ้าหากเป็นสำนวนอัตราจังหวะสองชั้นแท้ ๆ นั้นควรจะเป็นดังนี้

- ଶ - ଷ	ଷ ଷ - ଶ	ଶ ଶ - ଡ	ଡ ଡ - ଶ
---------	---------	---------	---------

ตอนที่ 2

1. ในบรรทัดที่ 2 และบรรทัดที่ 3 เป็นลักษณะของสำนวนคู่ กล่าวคือมีลักษณะของกระสวนทำนองเดียวกัน หากแตกต่างกันตรงที่บรรเลงอยู่นะระดับเสียง ในบรรทัดที่ 2 บรรเลงอยู่ในระดับเสียงเพียงขอบบน (ด ร ม ข ซ ล x) และบรรทัดที่ 3 บรรเลงอยู่ในระดับเสียงขวา (ฟ-ซ ล x ด ร x) ซึ่งถ้าหากเป็นอัตราจังหวะสองชั้นแท้ๆ มักไม่มีเวลาจะแสดงสำนวนได้อย่างนี้

กระสวนทำนองของบรรทัดที่ 2 และบรรทัดที่ 3 ในท่อน 2 ที่เหมือนกัน (บรรทัดบนแสดงกระสวนทำนอง บรรทัดล่างแสดงท่วงทำนอง)

	- X - -	- X - X	- X - X	- - - X	- X X X	X X - X	X X - X	X X - X
บรรทัด 2	- ช - -	- ช - ม	- ม - ม	- - - ร	- ด ด ด	ร ม - ร	ร ร - ด	ด ด - ล

	- x - -	- x - x	- x - x	- - - x	- x x x	x x - x	x x - x	x x - x
บรรทัด 3	- ด - -	- ด - ล	- ล - ล	- - - ช	- ฟ ฟ ฟ	ช ล - ช	ช ช - ฟ	ฟ ฟ - ร

2. ตั้งแต่บรรทัดที่ 5 ถึงบรรทัดที่ 6 เป็นลักษณะของสำนวนอัตราจ้างสามชั้น ซึ่งสำนวนดังกล่าวนี้ปรากฏพบอยู่ในเพลงประเภทสามชั้นเพียงอย่างเดียว เช่นในท่อนที่ 3 ของเพลงจะเข้ทางยาว ท่อนที่ 2 เที้ยวแรกของเพลงบุหลัน ท่อนที่ 3 ของเพลงไ้ค้ลั้ง เป็นต้น ซึ่งเพลงดังกล่าวที่ได้กล่าวไว้นี้ ล้วนแต่เป็นอัตราจ้างสามชั้นทั้งสิ้น ดังนั้น สำนวนที่ปรากฏอยู่ในเพลงภาคเดียว ท้ายท่อนที่ 2 นี้ จึงเป็นสำนวนของเพลงประเภทสามชั้นดังที่ได้กล่าวเหตุผลเทียบเคียงไว้แล้ว

สำนวนทำนองของอัตราจังหวะสามชั้นที่ปรากฏในเพลงนาถเกี้ยวท่อนที่ 2

บรรทัด 5	- ล ด ร	ด ฟ ด ร	- ล ด ร	ด ร ฟ ช	ฟ ช ล ห	ด ท ล ช	ด ล ช ฟ	ล ช ฟ ร
บรรทัด 6	- ช ฟ ร	ฟ ร ด ล	- ช - ล	ร ด - ร	- ร - ล	ร ด - ร	- ช - ฟ	ฟ ฟ - ช
บรรทัด 7	- ฟ ช ล	ช ล ท ด	ท ร ด ท	ด ท ล ช	- ร ด ล	ร ด ล ช	ด ล ช ฟ	ล ช ฟ ร

บรรทัด 8	- ร ด ล	ด ล ช ฟ	ฟ ฟ - ช	ช ช - ล	- ด - ร	- ด - ล	ล ล - ช	ช ช - ฟ
----------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ดังนั้น เพลงนาถเกี้ยว ที่ได้แสดงผลการวิเคราะห์ไว้นี้ สามารถสรุปได้ว่า เพลงนี้เป็นเพลงอัตราจังหวะสองชั้น ที่มีสำนวนของอัตราจังหวะสามชั้นปรากฏอยู่ในตำแหน่งต่าง ๆ ที่ได้แสดงไว้ในในช่วงต้น และเมื่อสำนวนที่ปรากฏนั้น เป็นสำนวนที่เพิ่มขึ้นเท่าตัวคืออัตราจังหวะสามชั้น จากอัตราจังหวะเดิมคืออัตราจังหวะสองชั้น จึงสรุปได้ว่าเพลง นาถเกี้ยว เป็นเพลงอัตราจังหวะสองชั้นฉาย แบบฉายรูปขึ้น ด้วยเหตุผลตามที่ได้แสดงการวิเคราะห์ไว้แล้วในช่วงต้น

สรุป

อัตราฉายรูป ก็คือ ปรากฏการณ์ที่เพลงบางเพลงมีอัตราซึ่งกำหนดไว้อย่างหนึ่ง แต่เมื่อพิจารณาจากสำนวน เพลง กลับส่อเค้าว่าควรจะเป็นอีกอัตราหนึ่ง ซึ่งได้นำเอาเพลงนาถเกี้ยวมาเป็นเพลงตัวอย่างในการแสดงการวิเคราะห์ แจกแจงหาสำนวนฉายรูป เพื่อขยายความประกอบกับการอธิบายแสดงการวิเคราะห์ไว้ ด้วยประสงค์จะ อธิบายความหมายและอาการที่ปรากฏของสำนวนที่เรียกว่าฉายรูป ให้กระจ่าง อย่างไรก็ตามเพลงประเภทนี้มิได้ปรากฏ อยู่ดาษดื่น เท่าที่ประสมมานับเพลงได้ และทำยนี้ผู้เขียนขออ้างคำพูดของรองศาสตราจารย์พิชิต ชัยเสรี มาเพื่อ เป็นการจบบทความฉบับนี้ว่าข้อเขียนชิ้นนี้เป็นเสมือนก่อนเล่าไว้เหยียบย่นก่อนจะผันกายสู่มหาสารแห่งการวิเคราะห์ ดุริยางคศาสตร์ไทย ย่อมอาจจะมิข้อที่วิปาสคตลาดเคลื่อนไปบ้างต้องขอประทานโทษผู้เป็นมุนีทั้งปวง แต่หากจะมี คุณอันใดปรากฏขึ้นแล้วไซ้ ขอถวายเป็นพลีกรรมแก่เทพสังคีตจารย์ด้วยความนอบน้อมและเศียรเกล้า

บรรณานุกรม

มนตรี ตราโมท และ วิเชียร กุลตันท์. ฟังและเข้าใจเพลงไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ไทยเซม, 2523.
พิชิต ชัยเสรี, รองศาสตราจารย์. สังคีตลักษณ์วิเคราะห์ (ดุริยางค์ไทย). ม.ป.ป.,ม.ป.ท.